

УДК 621(477)+339.562

**Атаманчук З. А., к.е.н.,
Зборовський Д. Є.,**
Львівська комерційна академія,
м. Львів

Дослідження впливу імпорту машинобудівної продукції на основні макроекономічні показники України

Здійснено аналітичну оцінку вітчизняного машинобудівного комплексу, проаналізовано тенденції зміни експорту та імпорту машинобудівної продукції по Україні, досліджено взаємну причинність між імпортом машинобудівної продукції та основними макроекономічними показниками України, запропоновано практичні рекомендації щодо посилення конкурентних позицій українських підприємств на світовому ринку машинобудування з метою підвищення експортного потенціалу галузі.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, імпорт, експорт, валовий внутрішній продукт, конкурентоспроможність.

Проведена аналитическая оценка отечественного машиностроительного комплекса, проанализированы тенденции изменения экспорта и импорта машиностроительной продукции по Украине, исследована взаимная причинность между импортом машиностроительной продукции и основными макроэкономическими показателями Украины, предложены практические рекомендации относительно усиления конкурентных позиций украинских предприятий на международном рынке машиностроения с целью роста экспортного потенциала отрасли.

Ключевые слова: промышленность, машиностроение, импорт, экспорт, валовый внутренний продукт, конкурентоспособность.

The analytical estimation of the national mechanical engineering has been spent, the tendencies of machine-building products export and import in Ukraine are analysed, the correlation between the import of the machine-building products and the main macroeconomic indicators of Ukraine are investigated, practical recommendations about strengthening of competitive of the Ukrainian enterprises in the international market of mechanical engineering for its export increasing are offered.

Keywords: industry, machine-building, import, export, gross domestic product, competitiveness.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання машинобудування є основою економіки будь-якої держави. Випускаючи засоби виробництва для різних галузей народного господарства, машинобудування забезпечує комплексну механізацію й автоматизацію виробництва, тим самим виконуючи важливу роль у прискоренні науково-технічного прогресу. Машинобудування розглядається як найбільший комплекс, що є основою економічного потенціалу країни, від рівня ефективності діяльності підприємств якого залежить стан і якісний рівень виробничого апарату країни, а також її соціально-економічний розвиток [6, с. 31–38]. Сьогодні багатогалузевий машинобудівний комплекс – потужний сектор промисловості України, який об'єднує понад 11 тисяч підприємств. Серед 38 секторів економіки він посідає четверте місце за обсягом випуску продукції після таких секторів, як виробництво харчових продуктів, металургійне виробництво та торгівля. У машинобудуванні працює п'ята частина від усіх зайнятих у промисловості працівників та зосереджено понад 15 % вартості основних засобів [2, с. 181–182]. Сучасний машинобудівний комплекс об'єднує в собі 11073 підприємства, з яких 136 – великих, 1750 – середніх, 9187 – малих із виробництва машин, обладнання, приладів, апаратури, транспортних засобів [4, с. 68–73].

Недостатність сучасного обладнання гальмує розвиток сектора. Повільно вирішуються проблеми відновлення виробничого потенціалу галузі, подальшої зміни структури товарного виробництва та розвитку наукомісткого машинобудування, забезпечення конкурентоспроможності кінцевої продукції [2, с. 181–182]. Якщо на початку 90-х років ХХ ст. машинобудування виробляло близько третини загального обсягу промислової продукції в Україні, то тепер, внаслідок зупинки багатьох потужних підприємств, обсяги продукції значно зменшились, а окремі виробництва зникли. Найбільший спад виробництва відбувся в галузях важкого (передусім енергетичного, гірничошахтного), сільськогосподарського машинобудування, автомобілебудування, приладобудування.

Конкурентоспроможне машинобудування є запорукою ефективної економіки будь-якої держави. Саме машинобудівний комплекс забезпечує технічне оснащення, механізацію, автоматизацію виробництва, а тому і значною мірою впливає на промисловий потенціал країни, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. Сучасна глобальна система машинобудування сьогодні на 75 % зосереджена в обмеженій групі країн, що забезпечують випуск практично всієї номенклатури галузі. Це такі країни, як Китай, Японія, США, Німеччина, Великобританія, Італія. Частка продукції машинобудування в цих країнах в загальному обсязі промислової продукції становить близько 40–50 %, в Україні вона складає близько 13 % [5].

Прикро визнавати, що, маючи власний, достатньо потужний машинобудівний комплекс, Україна значною мірою залежить від імпорту продукції машинобудування [1, с. 11–13]. Так, у передкризовому 2008 р. перевищення імпорту над експортом становило по машинах та устаткуванню 2 рази, по транспортних засобах – 2,8 рази, по приладах і апаратах – 4,9 рази [9]. Загальне зростання обсягів імпорту товарів машинобудівної промисловості у 2010 р. по відношенню до 2009 р. становило 39,9 % і відбувалось більш швидкими темпами, ніж зростання експорту (33,3 %), що загостило ризик нарощування негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Загалом експорт товарів машинобудівної промисловості у 2010 р. склав 9,2 млрд дол. США, імпорт – 12,7 млрд дол. США; у 2012 р. обсяг імпорту машин, обладнання та механізмів, а також електричного обладнання становив 11513,7 млн дол. США, коли експорт був значно нижчим (6305,9 млн дол. США); імпорт засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів становив 5449,2 млн дол. США, а експорт – 3090,7 млн дол. США [8]. У загальному обсязі імпорту товарів у 2013 р. збільшилась частка механічних машин з 8,7 % до 9 %, електричних машин – з 6,9 % до 7,4 %, машин сільськогосподарських, садових або лісогосподарських для підготовки або оброблення ґрунту – на 4,9 % [7, с. 46].

Тому першочерговим завданням такого потужного комплексу є нарощування експорту, що неможливо без підвищення конкурентоспроможності продукції.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку між імпортом машинобудівної продукції та основними макроекономічними показниками України, а також вивчення можливих шляхів підвищення експортного потенціалу вітчизняної машинобудівної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність машинобудівного комплексу України залишається постійним предметом дослідження сучасних науковців. Проблеми стану, тенденцій розвитку, підвищення конкурентоспроможності машинобудування України досліджують такі науковці, як З. А. Атаманчук [1], Є. С. Бушля [2], О. В. Захарова [3], К. В. Селезньова [4], Г. О. Сокотун [5], В. В. Черномазюк, О. М. Чупир [6] та багато інших. Однак,

незважаючи на значний науковий доробок, дане питання потребує більш детального дослідження та висвітлення не вирішених досі проблем, зокрема тих, що пов'язані з пошуком шляхів посилення конкурентоздатності машинобудівної продукції для підвищення експортного потенціалу галузі. У цьому контексті написання статті на тему: «Дослідження впливу імпорту машинобудівної продукції на основні макроекономічні показники України» виглядає досить актуальним.

Постановка завдання. З огляду на проблему, що склалася було поставлено такі завдання: здійснити аналітичну оцінку вітчизняного машинобудівного комплексу; проаналізувати тенденції зміни експорту та імпорту машинобудівної продукції по Україні; дослідити взаємну причинність між імпортом машинобудівної продукції та основними макроекономічними показниками України.

Виклад основного матеріалу. Структура імпорту впливає на динаміку національного виробництва. Сприятливим вважається імпорт, що стимулює інвестиційні процеси і сприяє модернізації національної економіки. Це і технології у вигляді патентів, ліцензій, ноу-хау, а також наукове устаткування. Неefективність структури вітчизняного імпорту визначається наявністю в ньому товарів, які у достатній кількості виробляються або можуть вироблятися в Україні. Це продукція машинобудування, товари народного споживання, продукти і сировина для їх виробництва. Ірраціональність імпортової структури відображається в її енергомісткості. Найбільшу питому вагу в імпортних закупках займає паливо та енергетична продукція – 38,6 %, досить потужною є частка машинобудівної продукції [8].

Україна, беручи активну участь у міжнародній торгівлі, є імпортером машинобудівної продукції з метою використання високоякісних імпортованих машин та устаткування вітчизняними підприємствами для надання послуг у сфері будівництва об'єктів інфраструктури, ремонту доріг, обслуговування електричних мереж, здійснення сільськогосподарських робіт, обслуговування населення тощо. При підготовці України до проведення чемпіонату Євро-2012 українські підприємства активно співпрацювали з Європейським банком реконструкції та розвитку, який надавав кредити для капітального ремонту та реконструкції автомобільних доріг.

Через кризові явища, які супроводжувалися девальвацією гривні щодо основних світових валют і скороченням кредитування промисловості та населення, обсяги імпорту машин та устаткування у 2009 р. по відношенню до 2008 р. зменшилися на 53,2 %, транспортних засобів – на 82,1 %, приладів та апаратів – на 44,7 %. У 2010 р. відбувалося поступове відновлення імпорту: обсяги імпорту машин та устаткування зросли на 30,5 %, транспортних засобів – на 69,3 %, приладів і апаратів – на 31,7 % [8]. Дещо подібна динаміка спостерігалася і у наступні 2011-2013 роки. Тенденції щодо зміни показників імпорту продукції галузі машинобудування та загального імпорту відображені на рис. 1.

Починаючи з 2001 року, відбулося стрімке зростання загального імпорту в Україну, пік якого припадає на 2008-І квартал 2009 року. Різке скорочення загального імпорту почалося у 2009 році, коли його показник різко зменшився на 15 млрд дол. США. Цьому сприяла державна політика захисту національного товаровиробника. Починаючи з 2010 року, відбувається поступове зростання даного показника.

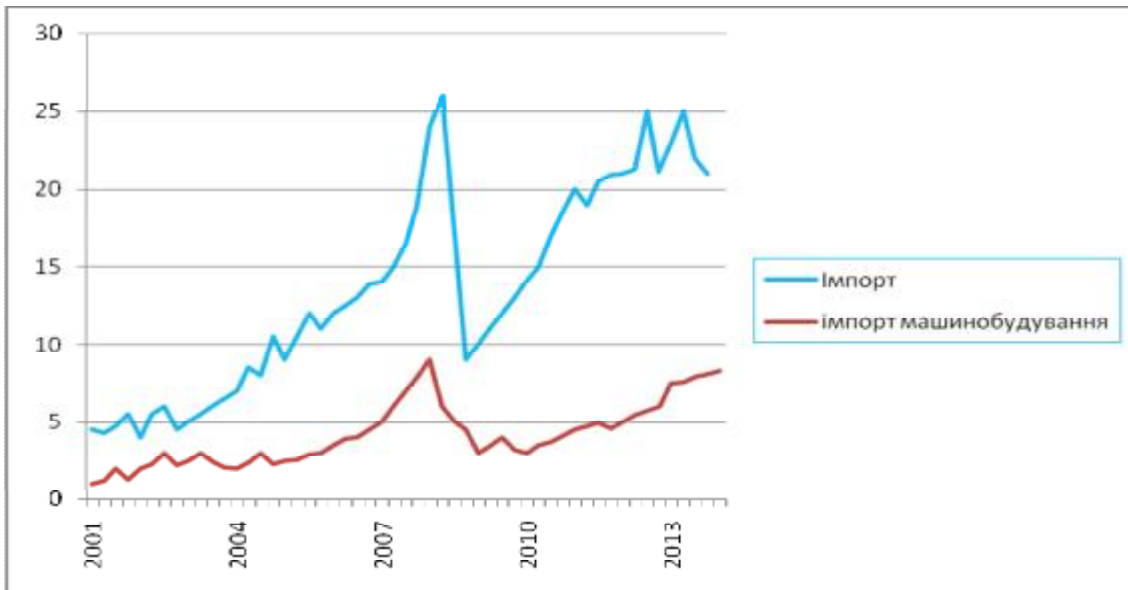

Рис. 1. Загальний імпорт України та імпорт продукції машинобудування, 2001–2013 роки, млрд дол. США [8]

Тенденції зміни експорту та валового внутрішнього продукту України протягом 2001–2013 років проілюстровано на рис. 2.

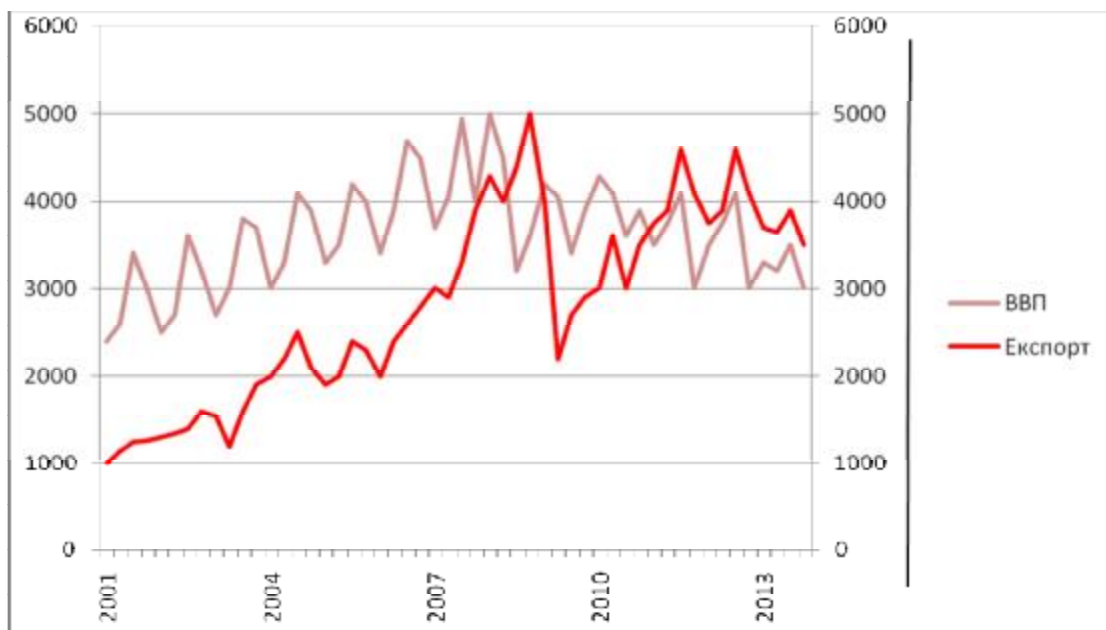

Рис. 2. Експорт та ВВП України, 2001–2013 роки, млрд дол. США [8]

Поступове зростання експорту України до 2008 року супроводжується зростанням ВВП. Незначна корекція досліджуваних показників спостерігалась у 2009 році, але в наступні роки тенденція почала змінюватися. У 2013 році у загальному експорті товарів збільшилася частка механічних машин – з 5,4 % до 6 %, електричних машин – з 4,7 % до 5 %, зменшилася частка залізничних локомотивів – з 6,1 % до 4 %. Основу товарної структури українського експорту машинобудування склали механічні та електричні машини, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плаваючі засоби [7, с. 45].

Таблиця 1

Тест Гренджера для імпорту продукції машинобудування, загального імпорту України, загального експорту України, ВВП, прямих іноземних інвестицій в економіку України та пропозиції грошової маси

Гіпотеза	Лаги			
	1	2	3	4
IMP _t не впливає на M _t	1.71065 (0.25852)	1.71065 (0.19473)	1.13047 (0.35053)	0.77515 (0.54979)
M _t не впливає на IMP _t	3.20666 (0.08091***)	3.24397 (0.05034***)	2.01107 (2.01107)	1.51498 (0.22203)
IM_TECH _t не впливає на M _t	1.41366 (0.24146)	1.40510 (0.25813)	1.15304 (0.34188)	0.77528 (0.54970)
M _t не впливає на IM_TECH _t	1.94988 (0.17030)	1.30598 (0.28310)	0.90773 (0.44751)	0.79183 (0.53947)
IMP _t не впливає на INV _t	22.0329 (3.4E-05*)	9.46869 (0.00052*)	5.53082 (0.00356*)	4.89742 (0.00385*)
INV _t не впливають на M _t	0.02223 (0.88227)	1.86349 (0.17020)	0.93393 (0.43566)	0.67320 (0.61594)
IM_TECH _t не впливає на INV _t	17.3823 (0.00017*)	8.55185 (0.00095*)	5.41495 (0.00397*)	4.09482 (0.00944*)
INV _t не впливають на IM_TECH _t	0.02045 (0.88705)	1.40316 (0.25931)	1.02013 (1.02013)	0.76693 (0.55547)
GDP _t не впливає на INV _t	0.88705 (0.01282**)	3.73438 (0.03388**)	4.19976 (0.01296**)	3.62842 (0.01625**)
INV _t не впливають на GDP _t	6.07183 (0.01837**)	14.5188 (2.6E-05*)	0.33208 (0.80219)	0.75159 (0.56510)
IM_TECH _t не впливає на IMP _t	0.72843 (0.39848)	0.87686 (0.42455)	0.70179 (0.55754)	1.20297 (0.32931)
IMP _t не впливають на IM_TECH _t	1.83168 (0.18353)	1.94283 (0.15764)	0.99168 (0.40840)	1.51267 (0.22269)
GDP _t не впливає на IMP _t	0.01952 (0.88960)	1.83932 (0.17316)	4.46496 (0.00951**)	5.26646 (0.00235*)
IMP _t не впливають на GDP _t	2.34271 (0.13374)	16.0164 (9.8E-06*)	0.93168 (0.43602)	1.44512 (0.24271)
EXPO _t не впливає на IMP _t	0.08479 (0.77241)	2.45760 0.09951***	4.96337 (0.00579*)	5.00535 (0.00313*)
IMP _t не впливають на EXPO _t	28.0459 (4.6E-06*)	30.1321 (1.7E-08*)	27.5259 (3.2E-09*)	17.6126 (1.2E-07*)
GDP _t не впливає на IM_TECH _t	0.04875 (0.82638)	2.06227 (0.14153)	9.52923 (0.00010*)	7.41714 (0.00026*)
IM_TECH _t не впливає на GDP _t	1.16882 (0.28612)	10.4422 (0.00025)	0.54828 (0.65271)	0.46753 (0.75905)
EXPO _t не впливає на IM_TECH _t	0.72306 (0.40020)	1.31401 (0.28099)	5.00698 (0.00555*)	4.33160 (0.00673*)
IM_TECH _t не впливає на EXPO _t	16.3381 (0.00023*)	16.6623 (6.9E-06***)	32.4342 (4.4E-10*)	22.1564 (1.0E-08*)
EXPO _t не впливає на GDP _t	4.76379 (0.03499**)	17.5351 (4.4E-06***)	0.76630 (0.52088)	0.60571 (0.66147)
GDP _t не впливає на EXPO _t	10.4496 (0.00246*)	20.7063 (9.2E-07***)	0.52088 (4.9E-06*)	10.3276 (2.0E-05*)

Джерело: розраховано автором на основі [10].

Примітка: * - 1 %, ** - 5 %, *** - 10 %.

Для дослідження взаємної причинності між макроекономічними показниками України застосовуємо тест Гренджера (табл. 1), для квартальних даних 2001–2013 рр. При цьому використовувалися наступні показники:

$Import_{mach}_t$ – імпорт продукції машинобудування (тис. дол. США); $Import_t$ – загальний імпорт України (тис. дол. США); $Export_t$ – загальний експорт України (тис. дол. США); gdp_t – ВВП (дол. США); Inv_t – прямі іноземні інвестиції в економіку України (дол. США); M_t – пропозиція грошової маси (млн грн). Всю необхідну інформацію було отримано з баз даних Державного комітету статистики України та Світового банку [8; 10].

Результати тесту Гренджера показують, що існує взаємна причинність між показниками імпорту продукції машинобудування та загальним імпортом, загальним експортом, інвестиціями. Результати для України допомогли виявити, що імпорт продукції машинобудування впливає на інвестиції з лагом у чотири періоди з достовірністю 99 %. І навпаки – інвестиції не впливають на імпорт машинобудування. ВВП впливає на інвестиції з лагом у 4 квартали з достовірністю 95 %, вплив інвестицій на ВВП спостерігається протягом двох періодів. Вплив ВВП та загального експорту на імпорт продукції машинобудування помітно тільки у 3 та 4 періодах, а впливу імпорту машинобудування на ВВП взагалі не виявлено. У 1-4 періодах спостерігається вплив імпорту продукції машинобудування на загальний експорт (достовірність впливу у 1, 3 та 4 періодах 99 %, а в другому – 90 %).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Для дослідження взаємної причинності між імпортом продукції машинобудування, загальним імпортом України, загальним експортом України, ВВП, прямими іноземними інвестиціями в економіку України та пропозицією грошової маси було застосовано тест Гренджера, результати якого показали, що існує взаємна причинність між показниками імпорту продукції машинобудування та загальним імпортом, загальним експортом й інвестиціями.

Показниками успіху галузі машинобудування України можуть бути: зростання обсягів виробництва і збільшення частки сектору в структурі промисловості за рахунок зростання завантаження виробничих потужностей; підвищення продуктивності праці; збільшення інвестицій; врахування впливу регіональних аспектів на розвиток організаційно-технічного рівня підприємства; обмін науково-технічними знаннями з передовими світовими машинобудівними компаніями; впровадження CALS-технологій на машинобудівних підприємствах України; приватизація некритичних для державної безпеки підприємств; стимулювання технічного переозброєння машинобудування і створення сприятливого середовища розвитку; диверсифікація продукції, що імпортується; підвищення ролі людського фактора в контексті інноваційного розвитку галузі. Тільки такі кроки здатні підвищити експортний потенціал машинобудівного комплексу, зменшити імпортозалежність, посилити позиції України на закордонних ринках, що є надзвичайно важливим фактором, особливо в умовах Світової організації торгівлі. Власне, наші подальші дослідження будуть стосуватися перспектив розвитку промисловості України за умов членства у СОТ.

Список використаних джерел

1. Атаманчук З. А. Дослідження проблем та перспектив розвитку економіки України в умовах членства у СОТ / З. А. Атаманчук // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22 листопада. – Красноармійськ : Університет сучасних знань, 2012. – С. 11–13.
2. Бушля Є. С. Сучасний стан та тенденції розвитку машинобудівного комплексу України / Є. С. Бушля // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, 6 грудня. – Маріуполь : МДГУ, 2013 – С. 181-182.
3. Захарова О. В. Прогнозні оцінки участі України у системі міжнародних торговельних відносин / О. В. Захарова // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-

правовий простір : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, 6 грудня. – Маріуполь : МДГУ, 2013. – С. 81–82.

4. Селезньова К. В. Аналіз використання експортного потенціалу машинобудівного комплексу України в контексті світових інтеграційних процесів / К. В. Селезньова // Економічний часопис – XXI. Економіка та управління підприємством. – 2010. – № 11–12. – С. 68–73.

5. Сокогутун Г. О. Конкурентоспроможність машинобудівних підприємств України у порівнянні з іноземними / Г. О. Сокогутун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2404>.

6. Чупир О. М. Тенденції розвитку машинобудівного комплексу України: сучасний стан і перспективи / О. М. Чупир // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 31–38.

7. Звіт Державної служби статистики України за 2013 р. // Державна служба статистики України, 2014 р. – 126 с.

8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Пріоритети розвитку машинобудівної промисловості у рамках антикризової політики України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/451/>.

10. International Financial Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elibrary-data.imf.org/>.

УДК 339.92

Гайдукова О. О.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Теоретико-методологічні засади формування та розвитку транскордонного співробітництва

У статті автором розглянуто теоретичні засади формування транскордонного співробітництва. Проведено аналіз наукових тверджень щодо визначення сутності «транскордонного співробітництва» вітчизняними вченими. Автором обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат економічного явища «транскордонне співробітництво», виокремлено його базові принципи здійснення, запропоновано власне бачення сутності транскордонного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, принципи та суб'єкти транскордонного співробітництва, єврорегіон

В статье рассмотрено теоретические засады формирования трансграничного сотрудничества. Обеспечено анализ научных исследований касательно термина «трансграничное сотрудничество» отечественными учеными. Автором обосновано понятийно-категориальный аппарат экономического явления «трансграничное сотрудничество», выделено его базовые принципы обеспечения, предложено собственное видение сущности трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, принципы и субъекты трансграничного сотрудничества, еврорегион

In clause theoretical base of development of transboundary cooperation are considered. Analysis scientific confirm about term «transboundary cooperation» by native scientists are well-to-do. By the author it is specified, that base definition economic appearance of transboundary cooperation, his basis principles of ensure are distinguish, own variety essence transboundary cooperation are propose.

Keywords: transboundary cooperation, the principle of transboundary cooperation, euroregion

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу в ХІХ-ХХ століттях породили стрімке зростання продуктивності праці, розвиток міжнародного поділу праці, концентрацію та централізацію капіталу,